

УДК: 338.1:332.122

Сизоненко О. В.
асистент кафедри фінансів,
банківської справи і страхування
Таврійського державного агротехнологічного університету
e-mail: syzonenko.lena@gmail.com

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті досліджено наукові підходи щодо трактування категорії «сільські території», визначено основні проблеми та сучасний стан соціально-економічного розвитку сільської місцевості, проаналізовано основні соціально-економічні показники сучасного стану сільських населених пунктів. Визначено основні напрями сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільські території, сталий розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток сільських територій, децентралізація, соціальна мобілізація, сільський населений пункт.

JEL code classification: R51

Syzonenko O. V.
Assistant at the Department of Finance,
Banking and Insurance
Tavria State Agrotechnological University
e-mail: syzonenko.lena@gmail.com

THE ESSENCE OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES

Abstract.

The current social and economic development of the rural territories of Ukraine is at the center of attention not only scientists but also society. Depopulation of villages, the decline of social and industrial infrastructure and, as a result, increased unemployment and migration of rural population, all this leads to the degradation and decline of the Ukrainian village.

Thus, in 2014 the number of unemployed in rural territories was 502.1 thousand people and it has grown by 101.2 thousand compared to 2010. In 2014 almost 10 571 (38.6 %) villages had no central heating, and 22 676 had no centralized water supply (82.8 %). Almost 45 % of villages did not have street lighting. The level of provision of rural population with medical and household services is unsatisfactory/ There are no business in 9 365 villages (34.2 %).

In accordance with the identified problems, the following directions of improvement of the socio-economic status and sustainable development of rural territories can be singled out: economic (support of small and medium business in the village, development of informational and consulting support of agricultural commodity producers); social (improvement of the demographic situation in the countryside, improvement of living conditions due to the development of infrastructure in rural areas); ecological (rational use and protection of the environment, optimization of land use).

Key words: rural territories, sustainable development of rural territories, socio-economic development of rural territories, decentralization, social mobilization, rural settlement.

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку сільських територій України знаходиться в центрі уваги не тільки науковців, але й суспільства. Обезлюднення сіл, занепад соціальної та виробничої інфраструктури і, як наслідок, зростання рівня безробіття та підвищення міграції сільського населення –

все це свідчить про деградацію та занепад українського села.

З іншого боку, сільські території мають потужний економічний, природний та соціальний потенціал, ефективно використання якого може забезпечити сталий багатогалузевий розвиток держави та відповідний рівень життя сільського населення. Тому побудова ефективної системи розви-

тку сільських територій є невід'ємною складовою функціонування держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки українські вчені внесли вагомий внесок у дослідженні сутності та проблем соціально-економічного розвитку українського села. Теоретичні, методологічні та практичні питання проблем та перспектив розвитку сільських територій ґрунтовно розглянуті в працях М. Орлатого, Ю. Саблука, В. Уркевича, О. Павлова, О. Гуторова, О. Панасюка. Однак досі не визначено єдиного підходу щодо розкриття поняття «сільські території», а динамічні зміни умов життя та господарювання в сільській місцевості вимагають подальших досліджень питань розвитку сільської місцевості.

Метою статті є дослідження теоретичної та нормативно-правової сутності, наукових підходів щодо трактування поняття «сільські території» та основних проблем їх розвитку на основі дослідження основних соціально-економічних показників розвитку сільської місцевості.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні існує чимало наукових підходів щодо визначення категорії «сільські території». Однак, незважаючи на те, що поняття сільських територій уже ввійшло в науковий обіг, єдиний підхід до його визначення досі відсутній.

На думку П. Саблука сільська територія – це складна багатофункціональна, природна, соціально-економічна і виробничо-господарська система з властивими їй кількісними, структурними, природними та іншими характеристиками. [6]

У своїх наукових працях В. Уркевич говорить про сільську територію як про територію, яка знаходиться поза межами міста та до якої входять як сільські населені пункти, так і переважно зони сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. [9]

На думку О. Павлова сільські території – це «гетерогенні за структурною будовою соціальні просторові утворення, що складаються з населення, поселень, виробничо-господарського комплексу, інфраструктури, навколишнього природного середови-

ща, земель сільськогосподарського та іншого призначення, які виконують виробничо-господарську, природоохоронну, рекреаційно-оздоровчу, соціальну та інші функції і перебуває під управлінським впливом органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, а також суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм». [7]

У працях А.В. Лісового сільська територія визначається як одна з найважливіших частин народногосподарського комплексу країни, що включає обжиту місцевість поза територією міст з її умовами та ресурсами, сільським населенням і різноманітними основними фондами на цих територіях. [9]

У Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» сільська місцевість визначається як територій, які знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. [1]

У Концепції сталого розвитку сільських територій, прийнятої ВРУ у 2015 р., сільські території визначаються як історично сформована у законодавчо визначених межах системна сукупність, що поєднує в собі адміністративно-територіальну (сільські поселення, села, сільські ради) та територіально-функціональну приналежність, що характеризується певним способом життя, відмінного від міського. [4]

Сільський населений пункт (згідно статистичного збірника «Розвиток сільських територій України») – це тип поселення, жителі якого зайняті переважно у сільському господарстві, а також станційні селища, шляхові дільниці, селища лісгоспів, зимівлі, інші дрібні селища, не пов'язані з сільським господарством. [11]

У своїй монографії М. К. Орлатий дає визначення сільської поселенської мережі як сукупності матеріальних об'єктів та населення на певній території, що в них проживає, яка має певні історичні традиції, обряди, звички тощо. В залежності від характеру зайнятості вона поділяється на такі види:

- сільськогосподарський пункт – поселення, де понад 50 % працюючого насе-

лення пов'язане із сільським господарством і первинною переробкою сільськогосподарської сировини;

- агропромисловий населений пункт – поселення, в якому не менше від 1/3 працюючого населення пов'язане із сільськогосподарським виробництвом і, крім сільськогосподарських розміщені переробні та інші виробництва;

- несільськогосподарський населений пункт – поселення, яке розміщене в сільській місцевості, в якому понад 50 % працюючого населення пов'язане з несільськогосподарськими видами діяльності. [10]

Отже, можна сказати, що «сільські території» - це, насамперед, багатогранне поняття, яке має складну внутрішню побудову. Воно поєднує в собі економічні, соціальні, природні складові, що підпорядковуються органам державної влади та місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості.

Сталий розвиток сільських територій є процесом якісних змін, які спрямовані на стабільне соціально-економічне зростання

сільських територій, підвищення ефективності сільської економіки, рівня зайнятості та якості життя сільського населення на основі реалізації комплексу економічних, соціальних та екологічних заходів державного та місцевого рівня. [3]

Однак, сьогодні існує чимало проблем, які обмежують можливості формування та використання соціально-економічного потенціалу села та гальмують розвиток сільської місцевості. Руйнування соціальної інфраструктури, відсутність робочих місць та належних умов проживання в сільській місцевості призводять до зростання трудової міграції сільського населення. Так, у 2000 році сільське населення України становило 15971,5 тис. осіб, а в 2014 році – 13560,3 тис. осіб. Тобто, майже за 15 років сільське населення скоротилося на 2 411,2 тис. осіб. Спостерігається зменшення кількості сільського населення працездатного віку. Причинами такого явища є не тільки спад народжуваності в селі, але й відсутність робочих місць. [табл.1]

Таблиця 1

Динаміка демографічної ситуації та економічної активності сільського населення в Україні

(тис. осіб)

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.	Відношення 2014 р. до 2000 р.	
	Тис. осіб	Тис. осіб	Тис. осіб	Тис. осіб	Тис. осіб	%
Сільське населення, всього	15971,5	15052	14336,9	13560,3	-2411,2	-15,1
Кількість наявного сільського населення з розрахунку на один сільський населений пункт	560	534	503	477	-83,0	-14,8
Кількість народжених	147,1	141,8	171,1	173,4	26,3	17,9
Кількість померлих	301	310,4	267,1	249,8	-51,2	-17,0
Природний приріст (скорочення)	-153,9	-168,6	-96	-76,4	77,5	-50,4
Економічно-активне населення	6967,7	6894,6	6987	6908	-59,7	-0,9
Зайняті	6474,2	6429,3	6586,1	6405,9	-68,3	-1,1
Безробітні	493,5	465,3	400,9	502,1	8,6	1,7
Економічно неактивне населення	3362,2	4322	3907,5	3174	-188,2	-5,6
Зареєстровано в службі зайнятості	291,5	452,7	236,1	208,5	-83,0	-28,5

*Укладено автором на основі джерел [10;11;12;13]

Розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу в селі знаходиться на низькому рівні і не в змозі забезпечити населення необхідною кількістю робочих

місць. Кількість безробітних у сільській місцевості у 2010 році становила 400,9 тис. осіб, а в 2014 – 502,1 тис. осіб. За останні п'ять років безробітних збільшилось на

101, 2 тис. осіб. Однак в службі зайнятості у 2014 році зареєстровано майже на 28 тис. осіб менше, ніж у 2010 році. За межами місця реєстрації проживання у 2014 році працювало 1970,3 тис. сільських жителів, що становило майже 31 % зайнятого сільського населення. Більшість з них (67%) були зайняті в найближчих міських поселеннях, де наявні робочі місця. Решта – за межами області та за кордоном [10].

Одним із важливих показників соціально-економічного розвитку села є добробут сільського населення. Ця економічна кате-

горія визначає забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними благами (харчовими продуктами, промисловими товарами, послугами), та умови, що задовольняють певну потребу людини і відповідають її інтересам. Основним показником, який визначає рівень добробуту населення, можна назвати показник сукупних ресурсів домогосподарств. Під сукупними ресурсами розуміють суму грошових та не грошових доходів членів домогосподарств. [табл. 2]

Таблиця 2

Динаміка та структура доходів міського та сільського населення в Україні

(в середньому за місяць в розрахунку на одне домогосподарство, грн.)

Доходи	Забезпеченість							
	2005 р.				2014 р.			
	Місто		Сільська місцевість		Місто		Сільська місцевість	
	Грн.	%	Грн.	%	Грн.	%	Грн.	%
1. Грошові доходи, усього	1209	89,6	993,9	78,9	4350,9	94,1	3788,5	85,0
1.1. Оплата праці	728,5	54,0	342,2	27,1	2572,3	55,7	1535,2	34,4
1.2. Доходи від підприємницької діяльності та само зайнятості	73,9	5,5	46	3,7	244,7	5,3	225,8	5,1
1.3. Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	10,0	0,8	171,4	13,6	18,8	0,4	410,4	9,2
1.4. Доходи від продажу особистого і домашнього майна	1,8	0,1	1,3	0,1	1,7	0,0	1,6	0,0
1.5. Доходи від продажу нерухомості	4,0	0,3	0,7	0,1	3,6	0,1	0,2	0,0
1.6. Доходи від власності	1,7	0,1	19,8	1,6	16,3	0,4	101	2,3
1.7. Пенсії	276,8	20,5	313,9	24,9	1020,1	22,0	1091,8	24,5
1.8. Стипендії	5,5	0,4	3,0	0,2	38,1	0,8	17,0	0,4
1.9. Допомоги, пільги та субсидії, надані готівкою	20,4	1,5	30,3	2,4	150,5	3,3	160,3	3,6
1.9.1. Допомога по безробіттю	2,9	0,2	5,5	0,4	10,7	0,2	11,8	0,3
1.9.2. Допомога малозабезпеченим сім'ям	1,1	0,1	5,3	0,4	8,1	0,2	15,2	0,3
1.9.3. Допомоги на дітей	11,3	0,8	12,2	1,0	115,1	2,5	110,5	2,5
1.9.4. Субсидії та пільги готівкою на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,1	0,0	1,4	0,1	0,7	0,0	1,8	0,0
1.9.5. Інші	5,0	0,4	5,9	0,5	15,9	0,4	20,8	0,5
1.10. Грошова допомога від родичів та інших осіб	66,4	4,9	49,5	3,9	218,6	4,7	173,0	3,9
Аліменти	4,0	0,3	0,9	0,07	16,9	0,4	5,6	0,1
1.11. Інші грошові доходи	16,0	1,2	14,9	1,2	49,3	1,1	67,7	1,5
2. Негрошові доходи, усього	76,8	5,7	216,9	17,2	176,7	4,0	578,8	13,1
2.1. Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	30,6	2,3	183,7	14,6	69,5	1,6	492	11,1

Продовження таблиці 2

2.2.Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива	7,8	0,6	5,1	0,4	21,0	0,5	15,1	0,4
2.3.Пільги безготівкові на оплату санаторно-курортних путівок, купівлю ліків, лікування зубопротезування тощо	7,3	0,5	2,8	0,2	11,4	0,2	5,3	0,2
2.4.Пільги безготівкові на оплату послуг транспорту та зв'язку	4,1	0,3	1,0	0,1	10,3	0,2	1,9	0,0
2.5.Грошова оцінка допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами	27,0	2,0	24,3	1,9	64,5	1,4	64,5	1,4
Всього загальних доходів	1285,8	95,3	1210,8	96,1	4527,6	98,1	4367,3	98,1
<i>3. Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги</i>	64,0	4,7	49,2	3,9	89,4	1,9	85,9	1,9
4. Всього сукупних ресурсів	1349,8	100	1260	100	4617,0	100	4453,2	100

Укладено автором на основі джерел[10;11;13]

Як бачимо, грошові доходи в сільській місцевості у 2014 році становили 3788,5 грн., тобто 85% від загальних ресурсів, а у місті – 4350,9 грн. (94,1% від сукупних ресурсів). В структурі доходів сільського населення заробітна плата становить 1535,2 грн., тобто 34,4% від загального обсягу ресурсів, у свою чергу, в місті – 2572,3 грн. (55,7%), що на 21,3% більше, ніж в селі. Це зумовлено низькою зайнятістю та високим рівнем безробіття в сільській місцевості. Про це свідчать розміри допомоги, пільг та субсидій відповідно в місті та в сільській місцевості. Так, допомога по безробіттю в селі складає 11,8 грн. на одне домогосподарство, в місті – 10,7 грн., допомога мало-забезпеченим сім'ям відповідно – 15,2 грн. та 8,1 грн. на домогосподарство. Частка пенсій в доходах села становить 24,5% (на 2,5% більше ніж в місті), що свідчить про високий рівень економічно-неактивного населення в сільській місцевості, а саме людей похилого віку.

Частково різницю в доходах міського та сільського населення компенсують доходи, притаманні лише сільській місцевості. Так, будучи безробітними багато сільських жителів займаються вирощуванням та продажем сільськогосподарської продукції в своїх домогосподарствах, дохід від якої

складає 410,4 грн., тобто 9,2 % від сукупних ресурсів. Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства становить 492 грн., тобто 11,1% не грошових доходів сільського населення.

Однією з найгостріших є проблема занепаду соціальної інфраструктури села. Багато населених пунктів не мають доріг та під'їздів з твердим покриттям, потребують капітального ремонту або ж взагалі відсутні мережі водо- та газопостачання, системи водовідведення та електропостачання. [табл. 3].

Аналіз статистичних даних показав, що майже половина сільських населених пунктів України не має належних умов для проживання населення. 10571 сільських населених пунктів сіл не мають централізованого опалення та водопостачання, не мають освітлення вулиць 12457 сіл (майже 45 %). Незадовільним є рівень забезпечення сільського населення медичним, побутовим обслуговуванням та послугами зв'язку. Так, 9732 сіл не мають лікувальних закладів та пересувного обслуговування. У 18511 селах відсутні дитячі садки. Це майже 70 % загальної кількості сільських населених пунктів. У 34% сільських населених пунктів взагалі відсутні будь-які суб'єкти господарської діяльності.

Таблиця 3

Динаміка та структура показників стану благоустрою сільських населених пунктів України

Показники	Забезпеченість							
	2000 р.		2005 р.		2010 р.		2014 р.	
	Населені пункти, одиниць	У % до заг. кіл-сті	Населені пункти, одиниць	У % до заг. кіл-сті	Населені пункти, одиниць	У % до заг. кіл-сті	Населені пункти, одиниць	У % до заг. кіл-сті
1. Загальна кількість сільських населених пунктів	28648	100	28585	100	28511	100	27385	100
3. Кількість населених пунктів, які мають:	5242	18,3	6974	24,4	9579	33,6	16814	61,4
3.1. Централізоване опалення								
3.2. Водопостачання	6651	23,1	6308	22,1	7184	25,2	4709	17,2
3.3. Каналізація	841	2,9	746	2,6	727	2,6	530	2,0
3.4. Природний газ	8086	28,1	10318	36,1	13965	49,1	15129	55,2
3.5. Скраплений газ	18807	65,4	16306	57	12836	45,1	21558	78,7
3.6. Гаряче водопостачання	1231	4,3	1543	5,4	2708	9,5	9259	33,8
4. Кількість населених пунктів, де відсутні жодні умови благоустрою	909	3,2	618	2,2	712	2,5	755	2,8
5. Наявність твердого покриття доріг	20483	71,5	28392	99,3	24006	84,2	20724	75,7
6. Наявність освітлення сільських вулиць	6646	23,2	9584	33,5	11832	41,5	14928	54,5
7. Кількість об'єктів соціальної інфраструктури, діючих за призначенням	8910	31,1	6632	23,2	7526	26,4	8874	32,4
7.1. Дитячі дошкільні заклади								
7.2. Школи	14925	52,1	13863	48,5	13229	46,4	11857	42,3
7.3. Відділення зв'язку	11401	39,8	11491	40,2	11347	39,8	10107	37
7.4. Лікувальні заклади	19451	67,9	18923	66,2	18731	65,7	17653	64,5
7.5. Торговельні заклади	20712	72,3	20466	71,6	19948	70,0	18897	69,9
7.6. Клуби та будинки культури	17733	61,9	15807	55,3	16471	57,8	15107	55,2
7.7. Бібліотеки	15699	54,8	14549	50,9	14870	52,2	13639	49,8
7.8. Кіноустановки	5930	20,7	1429	5	1615	5,7	394	1,4
7.9. Підприємства служби побуту	5846	20,4	3144	11,0	2396	8,4	1230	4,5
7.10. Підприємства громадського харчування	6044	21,1	5402	18,9	4988	17,5	4408	16,1
8. Населені пункти, де відсутні будь-які суб'єкти господарської діяльності	14983	52,3	13975	49	12459	43,7	9365	34,2

*Укладено автором на основі джерел [10;11;12;13]

Нарощення об'єктів соціальної інфраструктури на селі не обов'язково потребує нового будівництва, адже в сільській міс-

цевості є багато вільних приміщень, які можна використовувати як заклади соціально-культурного призначення. [табл. 4]

Таблиця 4

Сільські населені пункти, які потребують відкриття об'єктів соціальної сфери (станом на 1.01.2014 р.)

Назва об'єкта	Населені пункти, в яких необхідно відкрити об'єкти соціальної сфери			Населені пункти, в яких є вільні приміщення для відкриття таких об'єктів		
	Усього населених пунктів	В яких проживає 500-999 осіб	В яких проживає 1000 осіб і більше	Усього населених пунктів	В яких проживає 500-999 осіб	В яких проживає 1000 осіб і більше
1. Дошкільні навчальні заклади	2900	864	765	1344	381	273
2. Школи	724	145	188	715	90	82
3. Лікувальні заклади	914	133	200	1165	166	112
4. Торгівельні заклади	1660	97	65	965	331	180
5. Відділення зв'язку	1194	305	178	648	134	68

*Укладено автором на основі джерел [12]

Серйозних масштабів вже давно набрала проблема екологічної безпеки. Неорганізовані сміттєзвалища стали звичайною «окрасою» сільської місцевості. Так, станом на 1.01.2014 р. в сільських населених пунктах України наявні 4293 несанкціонованих сміттєзвалища, а кількість водоймищ, в які суб'єкти господарської діяльності скидають забруднені стічні води досягла 587 одиниць. [12]

Відповідно до визначених проблем, можна виділити наступні напрями покращення соціально-економічного стану та розвитку сільських територій: економічний (підтримка малого та середнього підприємництва на селі, розвиток інформаційно-консультаційного забезпечення сільсько-господарських товаровиробників), соціальний (покращення демографічної ситуації на селі, покращення умов проживання населення за рахунок розвитку інфраструктури в сільській місцевості) та екологічний (раціональне використання та захист навколишнього середовища, оптимізація землекористування).

Як бачимо, соціально-економічний розвиток сільських територій є динамічним процесом, направленим на розвиток економічної та соціальної сфер сільських регіонів з мінімальними втратами для природного середовища та максимальним рівнем задоволення потреб сільського населення та інтересів держави.

На вирішення даних проблем направлена Концепція сталого розвитку сільських територій, прийнята у 2015 році. Мета

Концепції полягає у формуванні напрямів державної політики сталого розвитку сільської місцевості щодо створення соціально-економічних умов для забезпечення ефективності сільської економіки, підвищення рівня якості життя сільського населення, а також раціонального використання і відродження природно-ресурсного потенціалу сільських територій. [4]

Реалізація Концепції розрахована на період до 2025 р. В результаті виконання заходів Концепції очікується досягти стабілізації демографічної ситуації та збільшення робочих місць в сільській місцевості; підвищення доходів домогосподарств в селі до рівня не нижче 80 % міських жителів; зменшення антропогенних навантажень на ландшафтні системи та природне довкілля.

Звичайно, вирішення даних проблем та сталий розвиток сільської місцевості неможливий без фінансового забезпечення. Пошук фінансових ресурсів для реалізації програм розвитку сільських територій є найскладнішим питанням. Джерелами фінансування у даному випадку можуть стати бюджетні кошти (усі рівні бюджету, податкові пільги, субсидії та дотації) та позабюджетні кошти (державні соціально-страхові фонди, недержавні соціальні фонди, власні кошти підприємств та організації, приналежних до сільської території, кошти інвесторів та кредиторів, благодійні фонди та гранти тощо).

Рівень соціально-економічного розвитку сільських територій прямо залежить від

органів місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію основних соціально-економічних прав громадян та виконують важливі суспільні функції. Тому значний вплив на розвиток села має процес децентралізації влади. Таким чином, сільські території отримують більше можливостей для розвитку в умовах децентралізації.

Децентралізація – це процес перерозподілу або диспергування функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління. [6] Тобто місцеві органи влади отримують частину повноважень органів державної влади. Об'єднання (укрупнення) територіальних громад дає можливість, по-перше, вивільнити значну частину фінансових ресурсів, які йшли на утримання апарату управління, та направити ці кошти на реалізацію проектів місцевого розвитку; по-друге, розширення повноважень органів місцевої влади дає можливість приймати рішення про суспільні витрати на місцевому рівні та більш повно задовольняти місцеві інтереси.

Ще однією дієвою складовою успішного розвитку сільської місцевості є активна участь населення у розвитку територій, на яких вони проживають. Як свідчить практика, залучення громадян до розробки та реалізації проектів розвитку дає можливість отримати значно кращі результати.

Можливість прийняття рішень і усвідомлення покращення умов існування підвищують мотивацію та посилюють соціальну відповідальність громадян. Такий метод називається соціальною мобілізацією. Це динамічний процес залучення потенціалу та бажання людей допомогти самим собі спільними діями.

Висновок. Отже, сільські території є комплексним поняттям, яке поєднує в собі економічну, соціальну, політичну та природну складові і підпорядковується органам державної влади та місцевого самоврядування, бізнесу і громадськості. Найгострішими проблемами на селі залишаються високий рівень безробіття, низькі доходи та міграція трудового населення та занепад соціальної інфраструктури. Майже половина сільських населених пунктів не має належних умов проживання. До причин, які гальмують процес реалізації Концепції сталого розвитку сільських територій, можна віднести недостатнє фінансування, слабкий розвиток інституту місцевого самоврядування, відсутність дієвих механізмів реалізації програм сталого розвитку сільської місцевості. Відповідно, рішення даних проблем можливе лише при поєднанні зусиль з боку держави, бізнесу та суспільства.

Література

1. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» / Верховна Рада України: №1807-IV від 17.06.2004 р.
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» / Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 157-VIII
3. Закон України «Про співробітництво територіальних громад»/Верховна Рада України; Закон від 17.06.2014 № 1508-18
4. Концепція сталого розвитку сільських територій до 2025 р. / Кабінет міністрів України: № 995-р від 23.09.2015 р.
5. Гуторов О. І. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації / О. І. Гуторов // [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/170.pdf>
6. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України / П. Т. Саблук // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 5. – С. 21– 23.
7. Павлов О. І. Управління соціально-економічним розвитком сільських територій України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О. І. Павлов. – Київ, 2010. – 24 с.
8. Панасюк О.Ю. «Особливості управління соціально-економічним розвитком сільських територій»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством/ О.Ю. Панасюк. Київ – 2016. – 22 с.
9. Уркевич В. Ю. Про категорію «сталий розвиток сільських територій» / В. Ю. Уркевич // Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природоресурсне право: актуальні проблеми теорії та практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Біла Церква, 21–22 травня 2010 р.). – Біла Церква : БНАУ, 2010. – С. 24–26.
10. Розвиток сільських територій України (1990-2010 рр.): моногр./М.К. Орлатий, .І.Ф. Гнибіденко, І.М. Демчак та ін.; за ред. М.К. Орлатого. – К.: НДІ «Укراгропромпродуктивність», 2012. – 752 с.
11. Розвиток сільських територій України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 751 с.
12. Статистичний збірник Державної служби статистики України «Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України», Київ, 2015.

13. Статистичний щорічник України за 2010 рік. Державна служба статистики України / За ред. О. Г. Осауленка

References

1. Zakon Ukrainy «Pro silskohospodarsku doradchu diialnist». *Verkhovna Rada Ukrainy*; №1807-IV vid 17.06.2004 r.
2. Zakon Ukrainy «Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad». *Verkhovna Rada Ukrainy*; Zakon vid 05.02.2015 № 157-VIII
3. Zakon Ukrainy «Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad». *Verkhovna Rada Ukrainy*; Zakon vid 17.06.2014 № 1508-18
4. Kontsepsiia staloho rozvytku silskykh terytorii do 2025 r. *Kabinet ministriv Ukrainy*; № 995-r vid 23.09.2015 r.
5. Hutorov O. I. Rozvytok silskykh terytorii v umovakh detsentralizatsii. Retrieved from: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/170.pdf>
6. Sabluk P. T. (2006) Rozvytok silskykh terytorii – zaporuka vidrozhennia ahrarynoi Ukrainy. *Visnyk ahrarynoi nauky*, № 5, p. 21–23.
7. Pavlov O. I. (2010) Upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom silskykh terytorii Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.03 «Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom». Kyiv, 24 p.
8. Panasiuk O.Iu. (2016) «Osoblyvosti upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom silskykh terytorii» : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spetsialnist 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom/ O.Iu. Panasiuk. Kyiv, 22 p.
9. Urkevych V. Iu. (2010) Pro katehoriuu «stalyi rozvytok silskykh terytorii». Suchasne zemelne, ahraryne, ekolohichne ta pryrodoresursne pravo : aktualni problemy teorii ta praktyky : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, (Bila Tserkva, 21–22 travnia 2010 r.). *Bila Tserkva : BNAU*, p. 24–26.
10. M.K. Orlaty, I.F. Hnybidenko, I.M. Demchak ta in. (2012) Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy (1990-2010 rr.): monohr. [za red. M.K. Orlatoho]. K.: *NDI «Ukrainpromproduktyvnist»*, 752 p.
11. Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy (2016) K.: *IVTs Derzhkomstatu Ukrainy*, 751 p.
12. Statystychnyi zbirnyk Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy «Sotsialno-ekonomichne stanovyshche silskykh naselenykh punktiv Ukrainy» (2015) Kyiv.
13. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2010 rik. [Za red. O. H. Osauleuka]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy